

פרשת פקודי תשע"ט
בצלאל

שמות פרק לא

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה: (ג) וַאֲמַלְא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻכְמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה: (ד) לְחֹשֶׁב מַחְשְׁבַת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: (ה) וּבַחֲרֹשֶׁת אֲבֹן לְמַלְאֵת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלָאכָה: (ו) וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי אֹתוֹ אֶת אֶהֱלִיאֵב בֶּן אַחִיסָמֶזְד לְמִטָּה דָן וּבְלֵב כָּל חֲכָם לְבַת נֹתְתִי חֻכְמָה וְעֵשׂוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתָ: (ז) אֶת אֶהֱל מוֹעֵד וְאֶת הָאָרֶן לַעֲדוֹת וְאֶת הַפְּפֹרֹת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֶת כָּל כְּלֵי הָאֹהֶל: (ח) וְאֶת הַשֵּׁלֶחַן וְאֶת כְּלָיו וְאֶת הַמִּנְרָה הַטְּהֻרָה וְאֶת כָּל כְּלֵי וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: (ט) וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַכִּיּוֹר וְאֶת כָּנּוֹ: (י) וְאֶת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת בְּגָדֵי בְנָיו לְכַהֵן: (יא) וְאֶת שְׂמֹן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתָ יַעֲשׂוּ:

רש"י
(ב) **קראתי בשם** - לעשות מלאכתי, את בצלאל: (ג) **בחכמה** - מה שאדם שומע מאחרים ולמד: **ובתבונה** - מבין דבר מלבו, מתוך דברים שלמד: **ובדעת** - רוח הקדש: (ד) **לחשוב מחשבת** - אריגת מעשה חושב: (ה) **ובחרשת** - לשון אומנות, כמו (ישעיה מ כ) חרש חכם, ואונקלוס פירש ושנה בפירושו, שחרש אבנים קרוי אומן, וחרש עץ קרוי נגר: **למלאכת** - להושיבה במשבצת שלה במלוואה, לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועוביה: (ו) **ובלב כל חכם לב וגוי** - ועוד שאר חכמי לב יש בכס, וכל אשר נתתי בו חכמה ועשו את כל אשר צויתך: (ז) **ואת הארן לעדת** - לצורך לוחות העדות: (ח) **הטהרה** - על שם זהב טהור: (י) **ואת בגדי השרד** - אומר אני לפי פשוטו של מקרא אי אפשר לומר שבבגדי כהונה מדבר, לפי שנאמר אצלם ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן, אלא אלו בגדי השרד, הם בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני, האמורין בפרשת מסעות (במדבר ד יב) ונתנו אל בגד תכלת, (שם יג) ופרשו עליו בגד ארגמן, (שם ח) ופרשו עליהם בגד תולעת שני. ונראין דברי, שנאמר (שמות לט א) ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש, ולא הזכיר שם עמהם, ואם בבגדי כהונה מדבר, לא מצינו באחד מהם ארגמן או תולעת שני בלא שם: **בגדי השרד** - יש מפרשים לשון עבודה ושירות, כתרומתו לבושי שמושא, ואין לו דמיון במקרא. ואני אומר, שהוא לשון ארמי, כתרומתו של קלעים, ותרומתו של מכבר, שהיו ארוגים במחט עשויים נקבים נקבים לציד"יץ בלעז [רשת]: (יא) **ואת קטרת הסמים לקדש** - לצורך הקטרת ההיכל שהוא קדש:

שמות פרק לה

(ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְקֹזֵק בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה: (לא) וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻכְמָה בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה: (לב) וְלְחֹשֶׁב מַחְשְׁבַת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: (לג) וּבַחֲרֹשֶׁת אֲבֹן לְמַלְאֵת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלָאכָת מַחְשְׁבַת: (לד) וּלְהוֹרֹת נֶתָן בְּלֵבוֹ הוּא וְאֶהֱלִיאֵב בֶּן אַחִיסָמֶזְד לְמִטָּה דָן: (לה) מֵלֵא אֹתָם בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבִשֵּׁשׁ וְאֶרְגָּ עֵשִׂי כָּל מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחְשְׁבַת:

רש"י
(ל) חור - בנה של מרים היה: (לד) **ואהליאב** - משבט דן, מן הירודין שבשבטים מבני השפחות, והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן, והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר (איוב לד יט) ולא נכר שוע לפני דל:

חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן

שמות פרק לד

(א) וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה פֶּסֶל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרֹאשֵׁי וְכַתְּבֵתִי עַל הַלַּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלַּחַת הַרְאשֻׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: (ב) וְהָיָה כְּכֹן לְבַקֵּר וְעֵלִית בַּבֶּקֶר אֶל הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר: (ג) וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם אִישׁ אֶל רֵאָה בְּכָל הָהָר גַּם הַצֹּאן וְהַבֶּקֶר אֵל יַרְעוּ אֶל מוֹל הָהָר הַהוּא: (ד) וַיִּפְסַל שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרֹאשֵׁי וַיִּשְׁכַּם מֹשֶׁה בַּבֶּקֶר וַיַּעַל אֶל הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֵק אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים: (ה) וַיִּרֶד יְקֹזֵק בְּעֵנָן וַיִּתְּצַב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְקֹזֵק: (ו) וַיַּעֲבֵר יְקֹזֵק עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא יְקֹזֵק אֶל רְחוּם וְחַנוּן אֶרְדָּ אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְאַמֶּת: (ז) נֹצֵר חֶסֶד לְאַלְפִים נֶשֶׂא עֹן וְפִשְׁעֵי וְחֻטְאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶּקֶד עֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבַעִים:

רש"י
(א) **פסל לך** - הראהו מחבב סנפירינון מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה: **פסל לך** - אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתובתה, אמר אם יאמר המלך להורגה אומר לו עדיין אינה אשתך. בדק המלך ומצא, שלא היה הקלקול אלא מן השפחות, נטרצה לה. אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת, שנקרעה הראשונה. אמר לו המלך אתה קרעת אותה, אתה קנה לך נייר אחר, ואני אכתוב לה בכתב ידי, כן המלך זה הקדוש ברוך הוא, השפחות אלו ערב רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקדוש ברוך הוא אלו ישראל, לכך נאמר פסל לך: (ב) **נכון** - מזומן: (ג) **ואיש לא יעלה עמך** - הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקהלה, שלטה בהן עין רעה, אין לך מדה יפה מן הצניעות: (ה) **ויקרא בשם ה'** - מתרגמינן וקרא בשמא דה': (ו) ה' ה' - מדת הרחמים היא, אחת קודם שיחטא, ואחת אחר שיחטא וישוב: **אל** - אף זו מדת רחמים, וכן הוא אומר (תהלים כב ב) אלי אלי למה עזבתני, ואין לומר למדת הדין למה עזבתני כך מצאתי במכילתא: **ארץ אפים** - מאריך אפו ואינו ממהר ליפרע, שמא יעשה תשובה: **ורב חסד** - לצריכים חסד, שאין להם זכויות כל כך: **ואמת** - לשלם שכר טוב לעושי רצונו: (ז) **נוצר חסד** - שהאדם עושה לפניו: **לאלפים** - לשני אלפים דורות: **עון ופשע** - עונות אלו הזדונות. פשעים אלו המרדים, שאדם עושה להכעיס: **ונקה לא ינקה** - לפי פשוטו משמע, שאינו מוותר על העון לגמרי, אלא נפרע ממנו מעט מעט. ורבותינו דרשו מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים: **פקד עון אבות על בנים** - כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, שכבר פירש במקרא אחר (שמות כ ה) לשונאי: **ועל רביעים** - דור רביעי, נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות, שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים:

מסכת ברכות דף נה ע"א

פרנס טוב - דכתיב (ויאמר) [מסורת הש"ס : וידבר] ה' אל משה לאמר ראה קראתי בשם בצלאל וגוי'. אמר רבי יצחק: אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור, שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו: רבונו של עולם, אם לפניך הגון - לפני לא כל שכן? אמר לו: אף על פי כן, לך אמור להם. הלך ואמר להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון -

רש"י
לך אמור לו בצלאל: עשה משכן ארון וכלים - שכן הם
סדורים בפרשת כי תשא: ראה קראתי בשם וגוי' את אהל מועד ואת הארון לעדות וכל הפרשה, ומשה אמר לו: עשה ארון וכלים, כגון שלחן ומנורה ואחר כך משכן, דסבירא ליה לרבי יונתן שכסדר שהם סדורים בויקחו לי תרומה אמר לו. **אותיות שנבראו בהן שמים וארץ - על ידי צירופן, ובספר צירה תני להו.**

לפנינו לא כל שכן? אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור לו בצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך, ואמר לו: עשה ארון וכלים ומשכן. אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם - אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר: עשה לי ארון וכלים ומשכן! כלים שאני עושה - להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: עשה משכן ארון וכלים. אמר לו: שמא בצל אל היית וידעת! אמר רב יהודה אמר רב: יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. כתיב הכא וימלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת, וכתיב התם ה' בחכמה יסד ארץ כוונן שמים בתבונה וכתיב בדעתו תהומות נבקעו. אמר רבי יוחנן: אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה. שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו, אמר ליה: אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה - דכתיב ובלב כל חכם לב נתתי חכמה.

פרי צדיק – בהעלותך אות ט

וכן ענין הארון שמרמז על התלמיד חכם הכלי המקבל דברי תורה וכמו שלמדו (יומא ע"ב ע"ב) מבית ומחוץ תצפנו כל תלמיד חכם שאין תוכו כבדו אינו תלמיד חכם. ומצינו במדרש רבה (משפטים פ' ל') אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום משל לאדם שאמר לו לחבירו יש לי אלף מדות וכי' אמר לו חבירו יש לך אפותיקאות ליתן אותם בהן אם יש לך כן הכל שלך ואם לאו אין בידך כלום. כך אדם שונה הכל א"ל אם יש לך יראת חטא הכל שלך שנאמר והיה אמונת וגוי' יראת ה' היא אוצרו. תפס המשל רק על מי ששונה מדרש הלכות ואגדות שהוא תורה שבעל פה שהוא צריך אוצר של יראת שמים. אבל תורה שבכתב לא זכר. וכן בגמרא (שבת ל"א). שנדרש ואפילו הכי יראת ה' הוא אוצרו נדרש גם כן רק על שיתא סדרי משנה. וזה הענין שמשה רבינו לפי מדריגתו שהתורה שבעל פה שלו שחידש מפלפולו היה גם כן מפורש לנגד עיניו שהוא מסיני לא הוצרך משכן ואוצר להעמיד הארון שהארון הוא בחינת תורה שבעל פה היה גם כן אצלו כמו תורה שבכתב מפורש הלכה מסיני. ולכך אמר לו לעשות ארון ואחר כך משכן מה שאין כן בצלאל שהיה מפורש תורה שבעל פה של החכמים שסבורים שמחדשים מדעתם כנ"ל לזה נצרך מקודם אפותיקאות ואוצר של יראת שמים. והמשכן הוא מקום היראה אני ה' השוכן בתוך בני ישראל והוא יראה וכמו שכתב בזוהר הקדוש (הקדמה ה' ע"ב) וכמו שנאמר ואם אדונים אני איה מוראי חכם מארון נצרך זה מקודם להשיג הארון בתוכו שהארון מורה על הכלי המחזיק דברי תורה שהוא תורה שבעל פה כמו שנלמד תלמיד חכם מארון בגמרא כנ"ל וזה ששאלו להיכן אכניסם ועל זה אמר לו שמא בצל אל היית וידעת צל אל, היינו בחינת תורה שבעל פה מדת לילה כאמור. דתורה שבכתב הוא שמו של הקדוש ברוך הוא דקודשא בריך הוא תורה איקרי (כמו שאמר זח"ב ס' א') וכן נלמד (ברכות כ"א). לברכת התורה לפני מדכתיב כי שם ה' אקרא הבו גדול וגוי' דשם ה', היינו התורה והוא תורה שבכתב מדת יום. ותורה שבעל פה שמקבלת מתורה שבכתב הוא מדת לילה. וכן תורה שבכתב נקרא שמש ותורה שבעל פה בחינת סיהרא דמקבלת משמשא וזהו צל אל מה שאין כן במשה רבינו שהיה מפורש לנגד עיניו שאף הלכות שחידש הוא מסיני היה הכל בבחינת תורה שבכתב ושמו של הקדוש ברוך הוא ולכן לא היה הבדל אצלו בין הלוחות להארון והכלים שהוא התלמיד חכם המחזיק בתוכו דברי תורה. ולכן לא הבין שיהיה נצרך מקודם משכן להכניס בו ארון וכלים כאמור. וכן לא הבין גם כן ענין המנורה שיהיה בא והאיר לי שהוא בחינת תורה שבעל פה וכמו שלא הבין תורה שבעל פה של ר' עקיבא מה שהבינו תלמידיו וכמו שאמרו בגמרא (מנחות שם) שהיה יושב בסוף ח' שורות ולא היה יודע מה הוא אומר שזה היה חלקו של ר' עקיבא שהיה שורש תורה שבעל פה שהיה בן גרים. גם בר' עקיבא עצמו מצינו (פסחים מ"ט ע"ב) שאמר כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם וכי' ואיתא (אדר"נ פ' ו') בן מ' שנה היה ולא למד כלום פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זה וכי' אבנים שחקו מים מיד היה דן קל וחומר בעצמו וכי', והיינו שעל ידי דברי תורה יוכל לשחוק את הלב אבן. ולכן היה חלקו תורה שבעל פה שהוא הרוב חכמה לתקן הרב כעס לשחוק את הלב אבן. והוא שער הני שנמסר לבעל תשובה. מה שאין כן משה רבינו ע"ה שנולד טוב ונתמלא הבית אורה לא היה לו תפיסה כלל בענין תורה שבעל פה של החכמים והכל ענין אחד ושבת שהוא כנגד מדת מלכות הנרות דשבת הם גם כן בבחינת מנורה דבית המקדש שיהיה בא והאיר לי ויש השפעה מתורה שבעל פה דמלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה וביום השביעי דא תורה שבעל פה דעם יום השביעי דא אשתכלל עלמא (זח"א מ"ז ב') ולכן נר שבת כענין מנורת המקדש. ובפרט בשבת זה שקורין בו פרשת הדלקת המנורה והוא קדושת שבת זה כמו שנאמר שבת בשבתו יש בו ביחוד השפעה מתורה שבעל פה: